

Nuorten kokonaisvaltaisen tukemisen hyvä käytäntö

Nuorten kokonaisvaltaisen tukemisen käytäntö valottaa niitä mahdollisuuksia, joita tehostettu moniammatillinen työskentely voi tarjota projektityön ja peruspalvelujen yhdistyessä. Nuotta-projektissa kehitellyn toimintamallin avulla toimittiin yhtä aikaa sekä uusia työmuotoja kehittäen että olemassa olevia peruspalveluja hyödyntäen. Toimintamallin lähtökohtana oli sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan muodostama työpari. Molemmat olivat taustaorganisaatioidensa vakituksia työntekijöitä. Projektissa työskenteli lisäksi kolme ohjaajaa nuorten arkielämän tukena.

Kokeiluprojektista saadut kokemukset osoittavat, että nuorten saattaminen koulutukseen tai työmarkkinapolulle edellyttää usein pitkäjänteistä sosiaalista tukemista. Yhteispalvelumalli on osoittautunut toimivaksi kohderyhmän kannalta. Sen avulla on voitu pureutua tehokkaasti niiden moniongelmaisten nuorten tilanteisiin, jotka ovat olleet tähän saakka väliinputoajia sektoroituneessa palvelujärjestelmässä tai jotka eivät ole olleet minkään tuen tai etuuden piirissä. Keskeistä on ollut projektin rooli paikallisena palvelujen koordinoijana sekä palveluohjaukseen perustuva toimintatapa.

Nuorten kanssa työskenneltäessä avaintekijöiksi ovat osoittautuneet luottamus, pitkäjänteisyys, monen asian hoitaminen saman työntekijän kautta sekä projektin mahdollistama ”tila” keskustella asioista aikuisen kanssa. Suurin haaste nuorten tarvitseman tuen ja palvelujen järjestämisessä liittyy ns. yhteispalvelujen koordinointiin. Eri toimijoiden resurssit tulisi yhdistää tapauskohtaisesti tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Paikallisesti kyse on taustaorganisaatioiden toimintakulttuurien kehittämisestä. Valtakunnallisesti avainasemassa on joustavaa yhteistyötä haittaavien esteiden purkaminen ja edellytysten luominen nuorten aktiiviselle koulutus- ja urasuunnittelulle.

Tässä kuvatun hyvän käytännön suhteen on huomattava, että toimintamallin kehittäminen on tapahtunut projektissa, mutta kuitenkin toiminnallisesti tiiviissä yhteistyössä emorganisaatioiden kanssa. Toimintamalli ei edellytä projektia ”alustukseen”, jos organisaatio voi omaksua projektityön usein mahdollistavan räätälöinnin ja toimintojen joustavuuden. Tällainen toimintaympäristö voi hyvin olla esimerkiksi työvoiman palvelukeskus. Edellä kuvatusta johtuen kyse ei ole sellaisesta ”mallista”, joka voidaan sellaisenaan siirtää organisaatiosta toiseen, vaan pikemmin toimintatavasta, jonka yleisiä piirteitä soveltamalla voidaan saavuttaa hyviä tuloksia. Siksi käsillä oleva kuvaus on prosessiluonteinen; kuvaamme miten kehittäminen projektissa on edennyt ja sitä kautta toimintamallin periaatteet.

1. Toimintaympäristö

Tausta

Nuotta-projekti (1.9.2000 - 31.12.2003) suunnattiin 17-24-vuotiaille joensuulaisille nuorille, joiden katsottiin olevan heikosti työhön ja koulutukseen motivoituneita ja siten syrjäytymisuhan alaisia. Projektissa pyrittiin vaikuttamaan nuorten tilanteisiin moniammatillisella työotteella, joka sisälsi yksilökohtaisesti suunniteltuja erityistoimenpiteitä. Projektin toiminta-aikana mukana oli 160 nuorta.

Taustavaikuttimena hankkeelle olivat työvoimatoimistossa ja sosiaalitoimessa tehdyt havainnot työttömyydestä, toimeentulotukimenoista, nuorten tilanteesta yleensä sekä tiettyjen ryhmien jäämisestä kokonaan palvelujen ulkopuolelle. Havaittiin myös, että nuorten tilanteisiin ei voida riittävästi vaikuttaa vakiintuneilla palveluilla.

Vaikka työttömyys on ollut Joensuussa laskusuunnassa, on nuorten työttömyys pyrkinyt lisääntymään. Projektin suunnitteluvaiheessa lokakuussa 1999 Joensuussa oli alle 20-vuotiaita työttömiä työnhakijoita 157 ja alle 25-vuotiaita 704. Toimeentulotukiasiakkaina Joensuussa oli tuolloin noin 150 nuorta, joilla ei ollut (asumistukea lukuun ottamatta) minkäänlaisia tuloja. Joensuun oppimiskeskuksen opiskelijoista keskeytti opintonsa lukuvuonna 1998–1999 8 prosenttia eli 165 oppilasta (Tikka 2003, 5).

Vaarana nähtiinkin, että osa näistä nuorista jää vuosikausiksi tai pysyvästi työmarkkinoiden tai muun aktiivisen toiminnan ulkopuolelle puutteellisen koulutuksen ja ammatitaidon sekä elämänhallinnan ongelmien vuoksi. Sekä työvoimatoimiston että sosiaalityön taholta monien nuorten tilanne nähtiin siinä määrin ongelmallisena, ettei heitä sektoroituneen työn puitteissa pystytty auttamaan. Yhteinen kokemus oli, että tarvittaisiin moniammatillista, nuoren tilanteeseen kokonaisvaltaisesti paneutuvaa työtettä ja erityistoimenpiteitä, jotta nämä nuoret pääsisivät elämässään eteenpäin. Tältä pohjalta lähti kehittymään ensin ajatus sosiaalityöntekijä-työvoimaneuvoja -työparista, jonka ympärille kehitettiin projektin nykyinen toimintamalli.

Samoihin aikoihin alettiin myös valtakunnallisesti viritellä työ- ja sosiaalihuollon aktiiviyhteistyötä: sosiaali- ja terveysministeriö ja työministeriö asettivat vuoden 1999 alussa työryhmän selvittämään sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston yhteistyökäytäntöjä sekä yhteisten asiakkaiden työllistämisen ja aktivoinnin kehittämistarpeita osana muuta paikallista yhteistyötä.

Nuotta-projektissa kehitellyn toimintamallin avulla toimittiin yhtä aikaa sekä uusia työmuotoja kehittäen että olemassa olevia palveluja hyödyntäen. Mallin lähtökohdaksi oli sosiaalityöntekijän ja työvoimaneuvojan muodostama työpari. Molemmat olivat taustaorganisaatioidensa vakituksia työntekijöitä. Projektissa työskenteli lisäksi kolme ohjaajaa nuorten arkielämän tukena.

Alusta alkaen tavoitteena oli luoda toimintamalli, jonka avulla voidaan toimia yhtä aikaa sekä vallitsevia palveluja hyödyntäen että tämän sektoroituneen palvelujärjestelmän synnyttämällä katvealueilla. Näitä alueita on havaittu olevan sosiaalityön ja työhallinnon välillä sekä laajemmin koulujärjestelmässä ja peruspalveluissa (ml. terveyspalvelut). Projektin toimintasuunnitelmassa nähtiin riskinä, että osa nuorista jää vuosikausiksi tai pysyvästi työmarkkinoiden tai muun aktiivisen toiminnan ulkopuolelle puutteellisen

koulutuksen ja ammattitaidon sekä elämänhallinnan ongelmien vuoksi. Tavoitteeksi asetettiin siten moniammatillisen, nuoren tilanteeseen kokonaisvaltaisesti pureutuvan työtöteen ja erityistoimenpiteiden kehittäminen.

Hankkeen rahoituksesta vastasivat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) sekä Joensuun kaupunki. Projektin hallinnoijana oli Joensuun kaupunki ja suunnittelusta vastasivat yhdessä Joensuun kaupungin peruspalveluvirasto ja Joensuun työvoimatoimisto. Projekti hyväksyttiin rahoitettavaksi Euroopan sosiaalirahaston tavoite 1-ohjelman toimintalinjan 2 (osaamisen vahvistaminen ja työvoiman valmiuksien parantaminen) toimenpidekokonaisuudesta 2.3. (työmarkkinoiden toimivuuden ja työllisyyden edistäminen).

Nuorten ohjautuminen projektiin

Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti eniten nuoria ohjautui projektiin työvoimatoimistosta, peruspalveluviraston sosiaalityöstä sekä ammatillisista oppilaitoksista. Projektin aloittaneista, yhteensä 160 nuoresta oli työvoimatoimiston ja sosiaalitoimen yhteisasiakkaita valtaosa eli 91. Kriteerinä oli ollut asiakkuus näissä virastoissa kolmen kuukauden sisällä. Työvoimatoimisto oli aktiivisin: kaikista projektin aloittaneista tuli työvoimatoimiston ohjaamana lähes kolmasosa eli 46 nuorta, kun taas sosiaalityön kautta 26 nuorta. Lisäksi 19 nuoren kohdalla nämä molemmat tahot esittivät nuorta projektiin. Työvoimatoimiston aktiivisuus selittyy ainakin osittain sillä, että nuorten ammattikouluttamattomien nuorten asiat on keskitetty kahdelle työntekijälle. Sosiaalityössä nuorten asioita hoitavat puolestaan kaikki toimeentulotukea käsittelevät sosiaalityöntekijät ja etuuskäsittelijät. Syrjäytyneimmät nuoret asioivat pääosin sosiaalityössä, jonne yhteys säilyy viimesijaisen toimeentuloturvan takia, ja asiointi työvoimatoimistossa voi olla satunnaista. Heidän motivointinsa projektiin voi olla vaikeaa. Ammatillisten oppilaitosten kautta projektiin ohjattiin välilliseen kohderyhmään kuuluvia nuoria ja jossain määrin oppilaitoksesta eroavia nuoria, joiden jatkosuunnitelmat olivat avoimina.

Sosiaalityön, työvoimatoimiston ja ammatillisten oppilaitosten lisäksi muina projektiin ohjaavina tahoina olivat:

- nuorisoverstas
- poliisin nuorten tiimi
- nuorisopsykiatrian poliklinikka
- A-klinikka
- nuorten päihdepysäkki
- lastensuojelun perhetyö
- Honkalampisäätiö
- mielenterveystoimisto
- Paiholan sairaala
- jengityö
- Kaprakka
- Työtiet -projekti
- Aavarannan kuntoutuskeskus
- edunvalvonta
- vanhemmat
- nuoret itse

Edellä mainitun luettelon perusteella Nuotta-projekti oli hyvin tunnettu ja tiedetty projekti. Suuresta projektien määrästä huolimatta yhteistyötahot osasivat heti projektin alusta alkaen yllättävän hyvin ohjata nuoria projektiin, joten käynnistymisongelmia tässä mielessä ei ollut. Tähän lienee vaikuttanut projektin alkamisen viivästyminen, jolloin nuoria oli jo ”pantattu” projektia varten. Vaikutusta on varmaan ollut myös sillä, että projektin työpäri oli kumpikin oman hallinnonalansa vakituisia työntekijöitä, ja siten verkostot olivat jo olemassa. Edelleen vaikuttavana tekijä lienee ollut alkuperäisen suunnitelman mukainen ajatus Nuotasta projektina, jolle ”kelpaa kaikki nuoret”. Ehkä tilaustakin Nuotta-projektin kaltaiselle työskentelylle on ollut. Kynnys pyrittiinkin pitämään matalana. Ohjaavat tahot osasivat varsin hyvin tunnistaa ne nuoret, jotka tulevat hyötymään projektista. Tärkeimpänä kriteerinä on ollut se, että nuori on 17-24 -vuotias joensuulainen, joka ei ole edennyt elämässään eteenpäin normaalipalvelujen avulla vaan tilanne on jossain määrin ”jumittunut”.

Nuorten omat yhteydenotot projektiin pääsemiseksi ovat olleet ilahduttavia. ”Viidakko-rumpu” toimi usein kaikkein tehokkaimmin ja yhteydenottojen perusteella voitiin todeta, että nuoret itse kokivat hyötynensä projektista. Myös vanhemmat ohjasivat jossain määrin nuoria projektiin.

Aika ajoin nuorten piti jonottaa projektiin pääsyä. Toisaalta jonottaminen teki ehkä projektista merkityksellisemmän nuoren silmissä ja pääsyn vaikeus lisäsi odotusaikana motivaatiota. Joskus nuoren tilanne oli jo jonottaessa lähtenyt etenemään myönteisesti. Toisaalta jonottamisen aikana nuoren ”herkkyysvaihe” muutokselle saattoi mennä ohikin.

Tavoitteet ja arviointi

Ulkoinen arviointi toteutettiin koko hankkeen mittaisena kolme vuotta kestäneenä projektina. Arvioinnilla haettiin selitysvoimaa realistisen vaikuttavuusarvioinnin peruskysymykseen: millainen työtapa vaikuttaa, kenen kohdalla ja millaisissa olosuhteissa (Pawson & Tilley 1997). Projektin lähtökohtana puolestaan oli kysymys, millaisilla työ- ja menettelytavoilla voidaan parhaiten vastata syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilanteisiin, kumpaneiden odotuksiin sekä saavuttaa hankkeen monitasoiset tavoitteet.

Realistinen arviointimalli on tuonut erityisesti ammatillisten käytäntöjen arviointiin kokonaan uuden juonteeseen. Vaikuttavuusarvioinnissa on perinteisesti pyritty selvittämään koeasetelman avulla, vaikuttaako joku interventio vai ei. Koeasetelmassa vaikutuksen kausaalisuhte todennetaan kontrolloimalla toimintaympäristössä eli kontekstissa vaikuttavia tekijöitä (eli lähinnä sitä, että eristetään interventio muista mahdollisesti vaikuttavista tekijöistä). Ei kuitenkaan ole pystytty selvittämään, miksi jokin interventio vaikuttaa. Erityisesti yhteiskunnassa vaikuttavia tekijöitä on ollut liki mahdotonta ottaa kokonaisvaltaisesti haltuun.

Realistisen arvioinnin lähestymistavassa keskeisellä sijalla on ajatus siitä, että tietty toimintamalli tai interventio aikaansaa generoivia eli asiakkaan tilanteessa muutosta tuottavia mekanismeja (Pawson & Tilley 1997, 215–216). Pawsonin ja Tilleyin mukaan sosiaaliset interventiot tarjoavat syyt ja resurssit, jotka mahdollistavat yksilöiden ja yhteisöjen piilevien kausaalivoimien vapautumisen ja sitä kautta muutoksen tapahtumisen. Arvioinnin tehtävä on etsiä näitä intervention käynnistämiä ja vahvistamia mekanismeja

Yksi projektin kantavia ajatuksia alkuvaiheessa oli työtteen **kokonaisvaltaisuus**. Nuoren elämä pyrittiin näkemään kokonaisvaltaisesti ja nuori saattoi ottaa puheeksi minkä tahansa häntä vaivaavan asian. Yhtä tärkeinä tavoitteina olivat sekä elämänhallinnan kohentamiseen että työelämään ja koulutukseen liittyvät tavoitteet. Kokonaisvaltaisuus ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että projektissa pyrittiin hoitamaan ja käsittelemään kaikki asiat, vaan yhteistyöverkoston palveluja ja asiantuntemusta hyödynnettiin nuoren tarpeiden mukaisesti.

Projektissa yllätti nuorten valtava tarve sekä henkiseen että käytännölliseen tukeen ja ohjaukseen. Varsin monilla projektin kohderyhmän nuorista aikuistumisprosessi oli kesken ja tarvittavat arkielämän taidot olivat siten varsin puutteellisia. Usean nuoren perhetaustasta löytyi toki rikkiäisiä perheitä ja puuttuvaa vanhemmuutta, mutta taustalla tuntui olevan yleisempikin ilmiö. 2000-luvulla yhteiskunta on yhä moniarvoisempi ja samalla yksilöllisyys ja vastuu omasta elämästä ovat korostuneet. Nuorilta vaaditaan nopeaa aikuistumista, oman elämän hallintaa ja pysymistä mukana nopeassa tietoyhteiskunnan muutosvauhdissa. Osa ei tähän pysty, vaan putoaa armotta kehityksen kelkasta. Nuorten kohdalla aidolla **välittämisellä** ja **rinnalla kulkemisella** onkin suuri merkitys. Nuoret eivät kokeneet projektin työntekijöitä viranomaisina, eikä projektissa viranomaispäätöksiä tehtykään. Tämä koettiin hyvänä ratkaisuna, sillä vääjäämättä esimerkiksi niin toimeentulotuen kuin työmarkkinatuenkin myöntämiseen liittyvä tuen ja kontrollin ristiriita jäi näin ollen pois. Nuori saattoi olla aidosti oma itsensä, eikä hänen tarvinnut esittää mitään.

Nuoren aitoon muutosprosessiin tähtäävä työskentely vaati työntekijältä **sitkeyttä**. Muuttumiseen liittyy väistämättä myös muutosvastarintaa. Muuttuminen aiheuttaa turvattomuutta, ja entinen elämä kaikkine ongelmineenkin tuntuu paremmalta vaihtoehdolta tuntemattomaan tulevaisuuteen verrattuna. Tässä vaiheessa nuori usein ”katoaa” projektista tai päättää tehdä asiat omalla, ei yhteisesti sovitulla, tavallaan. Tämän takia päätöstä projektin keskeyttämisestä ei tehtykään heppoisin perustein, vaan pyrittiin pitämään nuori projektin ”kirjoissa” usein pitkäänkin. Osan kohdalla jouduttiin kaikesta huolimatta toteamaan, ettei aika ollut kypsä, mutta samalla toivottiin työskentelyn kannan hedelmää tulevaisuudessa.

Työskentelyssä **pyrittiin nuoren aidon, sisäisen muutosprosessin käynnistymiseen**. Mitä enemmän nuorella on muospaineita, sitä enemmän hänellä on muutosvastarintaa. Jos nuorta ei painosteta muutokseen, vaan muutosprosessille annetaan ”tilaa” nuoren tarpeiden ja oman kehitystahdin mukaisesti, ovat tulokset pidemmällä tähtäimellä parempia ja muuttuminen aitoa. Sitä vastoin nuoren näkeminen ”putkessa”, jonka alkupäässä on syrjäytymisvaarassa oleva surkimus ja toisessa päässä erilaisten toimenpiteiden jälkeen ulosputkahtava yhteiskuntakelpoinen nuori, ei useinkaan tuota toivottua tulosta. Työskentelyssä nuoren vahvuuksien ja voimavarojen tunnistaminen ja huomiointi on tärkeää ja se voi antaa sysäyksen positiiviseen muutosprosessiin.

Kohderyhmän nuorten kanssa havaittiin tärkeäksi myös **yksilökohtainen, nuoren tarpeisiin räätälöity etenemistapa**. Useissa projekteissa on ollut käytäntönä projektin aloittaminen ryhmämuotoisen, kaikille samanlaisen aloituskurssin kautta. Nuotta projektissa tästä ajatuksesta luovuttiin jo suunnitteluvaiheessa, mutta alkuvaiheessa keikeltiin kylläkin projektin omaa ohjaavaa koulutusta. Koulutus oli suunnattu niille nuorille, joiden ammatinvalinta oli vielä täysin avoin ja jotka tarvitsisivat oppia ja kokemusta työelämän pelisäännöistä ja normaalista arkielämän rytmistä. Kokemuksen kautta

tuli esille ”negatiivista ryhmäytymistä”: moniongelmaisten nuorten joukossa tyhmyys helposti tiivistyi. Tämän takia päädyttiin muuttamaan projektin kolmas ohjaava koulu-tus nonstop-periaatteella toimivaksi, jolloin nuoret aloittivat koulutuksen asteittain, ja vain joitakin osa-alueita toteutettiin ryhmissä. Myöskään muut ryhmämuotoisena toteutetut projektin kokeilut (kokkiryhvät, elämystretket) eivät ”ottaneet tulta” projektin nuorten keskuudessa. Projektin suuresta osallistujamäärästä huolimatta nuoria on ollut vaikea saada motivoitumaan ryhmiin, ja yrityksistä huolimatta ryhmät ovat jääneet pieniksi. Jotkut nuoret ovatkin itse todenneet, että aikuisille on helpompi avautua ja vaikeinta on olla samanikäisten nuorten kanssa. Ehkä yläaste ryhmätilanteineen oli kokemusmaailmassa liian lähellä. Yllättävän monella nuorella oli myös vaikeita, traumaattisia kokemuksia koulukiusaamisesta, jotka saattoivat aktivoitua ryhmätilanteissa.

Yhteistyöverkosto ja -käytännöt sekä palvelurakenne

Projektin yhteistyöverkosto oli varsin laaja. Tärkeimpinä yhteistyötahoina ovat olleet työvoimatoimisto, sosiaalityö ja ammatilliset oppilaitokset (Pohjois-Karjalan ammattiopisto/Joensuu sekä Itä-Suomen työkoulu) sekä työnantajat. Koska projektissa ei tehty työvoimapolitiittisia päätöksiä, olivat lähes päivittäiset kontaktit työvoimatoimistoon välttämättömiä. Sosiaalityön kanssa oli kontakteja eniten heikosti motivoituneiden nuorten kohdalla. Joillakin tähän ryhmään kuuluvilla nuorilla oli ajatus olla projektissa ”nimellisesti” saadakseen toimeentulotuen perusosan täytenä. Toimeentulotuen sosiaalityöntekijän vastaanotolle mukaan meneminen olikin oiva keino tavoittaa ”projektikarjulainen”.

Projektin työntekijöiden käytössä oli työhallinnon Ura-tietojärjestelmä ja työparin käytössä oli lisäksi sosiaalityön perhehuolto-ohjelma. Sekä Ura:lle että perhehuolto-ohjelmaan saattoi laittaa merkintöjä nuoren aloittamisesta ja etenemisestä projektissa. Niiden kautta saatiin myös tärkeää tietoa nuoren taustasta, nykyisestä tilanteesta sekä jo tehdyistä toimenpiteistä. Näin esitettiin myös nuoren ”pelaaminen” eri viranomaisten välillä. Projektin alussa nuorelle selvitettiin projektin työskentelymenetelmät. Nuorelta pyydettiin suostumus kirjallisella lomakkeella sekä edellä mainittujen tietojärjestelmien käyttöön että yhteistyön tekemiseen tarvittavien tahojen kanssa.

Noin kolmasosalla projektin nuorista oli päihde- ja mielenterveysongelmia. Näin ollen varsinkin päihdepysäkki, A-klinikka, nuorisopsykiatrian poliklinikka ja mielenterveys-toimisto sekä myös yleissairaalapsykiatrian poliklinikka olivat tärkeitä yhteistyökumppaneita.

Lisäksi projektissa tehtiin yhteistyötä asuntotoimiston, vuokratalojen, sosiaalisännöitsijän, nuorisoverstaan, poliisin nuorten tiimin, Honkalampisäätiön, seurakunnan, ulosottoviraston sekä muiden projektien kanssa. Nuoren lähiverkoston, lähinnä vanhempien kanssa, yhteistyötä tehtiin tilanteen mukaan. Alaikäisten osalta vanhemmat olivat mukana aina, mutta täysi-ikäisten nuorten osalta yhteistyö yleensä sekä sen määrä ja laatu harkittiin tapauskohtaisesti. Osalla nuorista välit vanhempien kanssa olivat huonot ja he saattoivat suoraan kieltää yhteydenoton vanhempiin. Suurin osa osallistujista eli jo omassa asunnossaan, eikä vanhemmilla ollut heille enää niin suurta merkitystä itsenäistymisessä ja eteenpäin pääsemisessä. Osalla taas vanhemmat eivät voineet omasta elämäntilanteestaan johtuen toimia tukevana elementtinä nuoren elämässä.

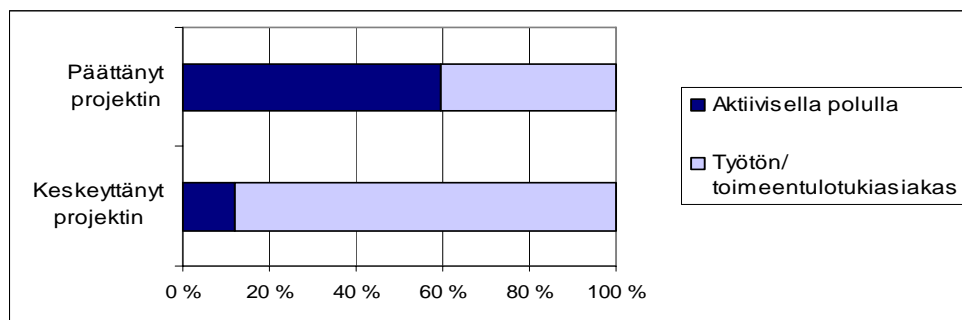
Kokonaisvaltaisen työskentelyotteen takia projektissa oli yleensä hyvin tiedossa nuoren kokonaistilanne. Nuoren tilanteen mukaisesti hänen ympärilleen koottiin tarvittava yhteistyöverkosto. Projektin työntekijän rooliksi muotoutuikin (usein) **palveluohjaajan** rooli: projektista annetun tuen lisäksi työntekijä arvioi ja hankki nuoren tarvitsemat muut palvelut ja neuvoi nuorta niiden käytössä, toimi moniammatillisen verkoston yhteyshenkilönä ja seurasi nuoren tilanteen etenemistä. Tämä osoittautui tarpeelliseksi varsinkin täysi-ikäisten kohderyhmän nuorten kanssa. Lastensuojelun asiakkailla kokonaisuutta koordinoivassa roolissa oli lastensuojelun sosiaalityöntekijä, mutta täysi-ikäisillä nuorilla vastaava työntekijä usein puuttui. Nykyisessä sektoroituneessa palvelujärjestelmässä jokainen taho hoitaa oman osuutensa. Kenelläkään ei välttämättä ole tietoa nuoren kokonaistilanteesta, jolloin työskentely voi olla päällekkäistä ja osittain nuoren kannalta ristiriitaistakin, kun eri palvelutahoilla on erilaiset käsitykset tilanteesta.

Tuloksellisuus ja vaikuttavuus

Määrällisiä tuloksia:

- ✓ Projektin suoritti loppuun 119 ja keskeytti 41 nuorta (motivoitumattomuus)
- ✓ Työllistyneitä 14 (8 avoimille työmarkkinoille), koulutuksen aloittaneita 44
- ✓ Erilaisia työvoimapolitiittisia toimenpiteitä yhteensä 163 yhteensä 111 eri nuorella

Päättäneet ja keskeyttäneet 6 kk projektin lopettamisesta (%)

Laadullisia tuloksia:

- ✓ Projektin osallistuneiden nuorten elämänhallinnan lisääntyminen
- ✓ Toimintamalli
- ✓ Projektin rooli paikallisessa palvelujärjestelmässä
- ✓ Työhallinnon ja sosiaalityön yhteistyön kehittyminen

Miten Nuotan toimintamalli toimi erilaisten nuorten kohdalla?

- ✓ Sukupuoli erotteli tavoitteiden saavuttamista
- ✓ Nuorimpien elämänhallinta parani, vanhimmat löysivät työtä
- ✓ Opiskelevien nuorten tilanne koheni hyvin
- ✓ Lastensuojelunuorten yleinen elämänhallinta koheni
- ✓ Ammattikoulutuksen keskeyttäneiden työllistymisessä vaikeuksia, elämänhallinta parani
- ✓ Kehityshäiriöt eivät estäneet työllistymistä

- ✓ Mielenterveysongelmaisten yleinen elämänhallinta koheni, ammatinvalinta ei selkiytynyt
- ✓ Itsetunnon ja voimavarojen vahvistumista myös ongelmien kasautuessa
- ✓ Elämänhallinnan ongelmien puuttuessa sekä koulutukseen ja työelämään liittivät valmiudet sekä elämänhallinnan keinot vahvistuivat hyvin

Parhaiten Nuotta-projektin prosesseissa tapahtunutta kehitystä sekä vaikuttavuutta voidaan arvioida mekanismien kautta. Mekanismeja analysoimalla voidaan selvittää, mikä vaikutus on ollut nuorten taustoilla, nuorten omilla ja Nuotan käynnistämällä muutosvoimilla sekä toimintaympäristöllä. On kuitenkin huomattava, että vaikka mekanismeja tarkastellaan vaikuttavuusnäkökulmasta, voi mekanismien keskinäinen suhde olla sattunainen ja muuttuva. Erityisesti tämä koskee toimintaympäristöä ja nuorten elämään vaikuttavia ulkoisia tekijöitä, joita on lähes mahdotonta pakottaa osaksi analyysia.

Kenen kohdalla Nuotan mekanismit sitten toimivat, ja mitkä ovat sellaisia mekanismeja, joita ei Nuotan keinoin saatu vahvistettua? Nuotan onnistuminen eri mekanismien käynnistämisessä ja vahvistamisessa eritaustaisten nuorten kohdalla esitetään yhteenvedon taulukossa 1.

Taulukko 1. Nuotan käynnistämät mekanismit nuoren taustan mukaan

	Mekanismit, jotka Nuotassa vahvistuivat hyvin	Mekanismit, joita Nuotassa ei saatu vahvistettua riittävästi
Mies	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Nainen	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Koulutuspaikan löytymistä ja työllistymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit 	<ul style="list-style-type: none"> – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Opiskelija	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden ja arjenhallinnan parantamiseksi
Lastensuojelutausta	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä ja työllistymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Ammattikoulutuksen keskeyttänyt	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohenemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuunotto ja selviytymisvälineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
Kehityshäiriöitä	<ul style="list-style-type: none"> – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytyminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen
Mielenterveysoireita	<ul style="list-style-type: none"> – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiyttäminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuunotto ja selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja raha-asioiden hallinnan parantamiseksi

Taulukossa 2 esitetään mekanismien käynnistyminen ja vahvistuminen päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan. Taulukoihin on tiivistetty analyysien keskeiset tulokset.

Taulukko 2. Nuotan käynnistämät mekanismit päihdeongelmien, maksuhäiriöiden ja rikoshistorian kasautumisen mukaan

	Mekanismit, jotka Nuotassa vahvistuivat hyvin	Mekanismit, joita Nuotassa ei saatu vahvistettua riittävästi
Ei päihdeongelmia, Maksuhäiriöitä tai Rikoshistoriaa	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohe- nemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen arjen- ja raha- asioiden hallinnan parantamiseksi 	
Yksi elämänhallinnan Ongelmista	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Yleiset elämänhallinnan kohe- nemista edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi ja arjenhallinnan parantamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> – Työllistymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen raha-asioiden hallinnan parantamiseksi
2-3 elämänhallinnan ongelmaa	<ul style="list-style-type: none"> – Itsetunnon kohoaminen ja omien voimavarojen löytäminen – Sosiaalisten valmiuksien lisääntyminen 	<ul style="list-style-type: none"> – Ammatinvalinnan selkiytyminen ja ammatillisten valmiuksien parantuminen – Koulutuspaikan löytymistä edesauttavat mekanismit – Muutosmotivaation käynnistyminen, vastuun ottaminen ja/ tai selviytymisen välineiden lisääntyminen päihteiden käytön vähentämiseksi sekä raha- asioiden ja arjenhallinnan parantamiseksi – Aktivoituminen oman tulevaisuuden suunnitteluun

Taulukosta 1. nähdään, miten nuoren tausta vaikuttaa muutosmekanismien käynnistymiseen ja toisaalta siihen, millaiset mekanismit eivät kyseisen ryhmän kohdalla välttämättä käynnistyneet. Menemättä tarkempaan erittelyyn taulukosta voi havaita räätä- löidyn työtavan tarpeen ja merkityksen. Vielä selvemmin on nähtävissä nuoren ongelmien kasautumisen vaikutukset mekanismeihin (Taulukko 2.). Niiden nuorten kanssa, joilla ei ollut kasautuneita elämänhallinnan ongelmia, voitiin työskentelyssä edetä melko hyvin kohti tavoitteita. Sitä mukaa kun ongelmat kasautuvat, vaikeutuu etenkin työ- markkinoihin liittyvien mekanismien vahvistaminen. Samoin vaikeutuvat muutosmoti- vaation tavoittelemisen ja vastuun ottaminen omista asioista. Ongelmien kasautuessa

tulee työskentelyn painopistettä muuttaa yhä enemmän sosiaalisen kuntoutuksen suuntaan.

Nuotta-projektin vaikutuksia todennettiin arvioinnin mukaan seuraaville tasoille:

1. *Vaikuttavuuskysymysten tarkastelu:* arvioinnilla tuotettiin näyttöä siitä, millaiset työmenetelmät ovat vaikuttavia minkäkinlaisen taustan omaavilla nuorilla
2. *Synergiakysymykset & työtapaan, työorientaatioihin sekä palvelumalleihin liittyvät kysymykset:* tuotettiin palvelumalli, jolla tuetaan tehokkaasti nuorten sekä koulutukseen ja työelämään liittyviä valmiuksia että elämänhallinnan välineitä. Keskeinen orientaatio on kuntouttava sosiaalityö kokonaisvaltaisena osallisen elämäntilanteen huomioivana työskentelytapana.
3. *Organisatoriset ja rakenteelliset vaikutukset & muutokset strategisissa kykenöissä & poliittiset vaikutukset:* projektiin päättymisvaiheessa ryhdyttiin suunnittelemaan sosiaalityön organisaatiomuutosta, jossa uudistettiin erityisesti aikuis-sosiaalityön tehtävärakennetta. Aikuissosiaalityö jaettiin kahteen, lähtökohdiltaan ja osaamisvaatimuksiltaan erilaiseen yksikköön: perusturvayksikön perustehtävänä on toimeentulotukeen liittyvien asioiden hoitaminen ja kuntouttavan sosiaalityön yksikkö keskittyy puolestaan sosiaaliseen muutostyöhön. Kuntouttavan sosiaalityön yksikkö sijoitettiin osaksi Joensuun seudun työvoiman palvelukeskusta. Palvelukeskuksessa työskentelee yhteensä 17 työntekijää työhallinnosta, sosiaalityöstä ja Kelasta. Nuotta- projektissa sekä vastaavanlaisessa, ikääntyville suunnatussa Kokemus Eduksi -projektissa tehdyt huomiot ko. ikäryhmien kanssa työskentelystä sekä kehitetyt työkäytännöt on huomioitu sekä sosiaalityön organisaatiomuutoksen suunnittelussa että työvoiman palvelukeskuksen työskentelymalleissa. Jatkumona käynnistyneelle kehitykselle sosiaalityön organisaatiota ollaan kehittämässä edelleen muun muassa eriyttämällä yhä vahvemmin norminmukaisen toimeentulotuen myöntäminen (etuuskäsittely) ja erityisryhmien kanssa tehtävä sosiaalityö.

Nuorten palveluissa ja kuntouttavan sosiaalityön alueella haasteena on kehittämissessien ja palvelujen laadun parantamiseen laaja-alaisesti. Hyvät käytännöt -konseptissa on kyse paitsi tuloksekkaista toimintamalleista niin toimintatapojen ja säännönmukaisen toiminnan muutoksesta, toiminnallisten suhteiden uudelleen järjestymisestä sekä resursien uudeltaisesta kohdentamisesta (Kumpulainen 2003, 27). Nuotta-projektinkin tapauksessa haaste kiertyi toimintamallien strategiseen kytkeytymiseen emo-organisaatioihin, jossa onnistuttiin. Toiseksi haasteita on nuorten palvelujen ja nuoriin liittyvän politiikan valtakunnallisessa ohjauksessa ja resursoinnissa. Nuotan kokemuksia ja tuloksia on välitetty valtakunnalliseen keskusteluun seminaareissa, julkaisujen kautta sekä esimerkkinä kuntouttavan sosiaalityön työorientaatiosta (Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelma).

Sosiaalityöntekijä-työvoimaohjaaja -työpari:

Tarja Tikka

Timo Kettunen

Projektin ohjaajat:

Timo Hartikainen

Jaana Huovinen

Teija Makkonen

Ulkoiset arvioijat:

Pekka Karjalainen ja Sanna Blomgren

Stakes, FinSoc

Lähteet

Karjalainen, Pekka (2002) Elämänhallintaa ja työelämäpolkuja. Nuotta-projektin arvioinnin väliraportti. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 1/2002.

Karjalainen, Pekka & Sanna Blomgren (2004). Oikorata vai mutkatie? Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Stakes, FinSoc Arviointiraportteja 2/2004.

Karjalainen, Pekka & Pirjo Sarvimäki (toim.) (2005) Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 -toimenpideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2005:13.

Lehkonen, Anne (2001) NUOTTA nuorten tukena. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Julkaisematon harjoitteluraportti.

Pawson, Ray & Nick Tilley (1997) Realistic Evaluation. London: Sage.

Pehkonen, Kirsi (2002) Nuotta-projekti päättäjien ja yhteistyökumppanien silmin. Julkaisematon harjoitteluraportti.

Kumpulainen, Pasi (2003) Laatu, kehitystä, haasteita. Projekti työvoimatoimistojen kehitystyössä. Satokunnan TE-keskuksen julkaisusarja 1/2003.

Tikka, Tarja (2003) Nuotan malli - kokemuksia Nuotta-projektista. Monistettu itsearviointiraportti. Joensuu kaupunki.

Kuvauksen laatijat:

Tarja Tikka, palvelukeskuksen päällikkö (Nuotan projektipäällikkö)

Joensuun kaupunki, Sosiaali- ja terveysvirasto

Joensuun seudun työvoiman palvelukeskus

Niskakatu 1

80100 Joensuu

tarja.tikka@jns.fi

013-267 4646 tai 050-308 4358

Pekka Karjalainen, tutkija

Stakes, FinSoc

pekka.karjalainen@stakes.fi